

O'ZBEKISTONDA KIMYO SANOATINING RIVOJLANISHI

*Abdusamatova Zarnigor Maxammadjon qizi**Kimyo fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda kimyo sanoatining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi holati haqida so'z yuritiladi. Kimyo sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, neft-gaz, qishloq xo'jaligi, farmatsevtika, to'qimachilik va boshqa sohalarni xomashyo bilan ta'minlaydi. Maqolada "Navoiyazot", "Farg'onaazot", "Maksam-Chirchiq", "Uzbekneftegaz" kabi yirik kimyo korxonalari faoliyati va ularning innovatsion texnologiyalar asosida modernizatsiya qilinishi tahlil etilgan. Shuningdek, sohaning eksport salohiyati, investitsion imkoniyatlari va kelajakdagi istiqbollari haqida ham ma'lumot berilgan. Mazkur maqola O'zbekistonda kimyo sanoatining taraqqiyoti va uning milliy iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Kimyo sanoati, O'zbekiston iqtisodiyoti, Navoiyazot, Farg'onaazot, neft-kimyo, mineral o'g'itlar, sanoat modernizatsiyasi, investitsiyalar, innovatsion texnologiyalar, eksport salohiyati.

Kimyo sanoati har qanday davlatning sanoat-iqtisodiy taraqqiyotida strategik ahamiyatga ega sohalardan biri hisoblanadi. U nafaqat tayyor kimyoviy mahsulotlar ishlab chiqaradi, balki ko'plab boshqa tarmoqlar – qishloq xo'jaligi, energetika, farmatsevtika, qurilish, to'qimachilik va oziq-ovqat sanoatini ham xomashyo bilan ta'minlaydi. O'zbekistonda kimyo sanoati XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab jadal rivojlanib, bugungi kunda milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylangan. Mamlakat hududida mavjud boy tabiiy resurslar – tabiiy gaz, fosforit, kaliy, tuz va boshqa foydali qazilmalarning mavjudligi kimyo sanoatining rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratmoqda.

O'zbekiston hukumati tomonidan oxirgi yillarda ushbu sohani modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalar joriy etish, xorijiy investitsiyalarni jalb

qilish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur maqolada O‘zbekistonda kimyo sanoatining tarixiy rivojlanish bosqichlari, yirik sanoat korxonalari faoliyati va kelajak istiqbollari tahlil qilinadi.

O‘zbekistonda kimyo sanoatining shakllanishi va rivojlanishi asosan 1950–1960-yillarda boshlangan bo‘lib, bu davrda birinchi yirik kimyo zavodlari qurildi. Jumladan, “Maksam-Chirchiq” va “Farg‘onaazot” korxonalari mineral o‘g‘itlar ishlab chiqarishda asosiy rol o‘ynadi. Keyinchalik, “Navoiyazot” kabi yirik korxonalar faoliyat boshladi va azotli o‘g‘itlar, plastmassa, selitra, ammiak va boshqa mahsulotlar ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘ydi. Bu korxonalar O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi ehtiyojlarini qondirishda muhim o‘rin tutdi.

Mamlakatda mavjud tabiiy resurslar, ayniqsa tabiiy gaz va boshqa foydali qazilmalarning katta zaxirasi, kimyo sanoatini rivojlantirishda asosiy omillardan biridir. Neft-kimyo sanoati ham o‘zining salohiyati bilan ajralib turadi. “Uzbekneftegaz” tizimidagi korxonalar metanol, polietilen, polipropilen, sintetik moylar kabi mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirmoqda. Ayniqsa Sho‘rtan gaz-kimyo majmuasi va Ustyurt gaz-kimyo majmuasi mamlakatdagi eng zamonaviy korxonalardan hisoblanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda kimyo sanoatini raqamlashtirish, avtomatlashtirish va modernizatsiya qilishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Yangi texnologiyalarning joriy etilishi mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish hamda ekologik xavfsizlikni ta‘minlashga xizmat qilmoqda. Bu esa nafaqat ichki bozorni ta‘minlash, balki eksport salohiyatini kengaytirishga ham imkon bermoqda. O‘zbekiston kimyo mahsulotlari bugungi kunda Rossiya, Xitoy, Turkiya, Yevropa davlatlari kabi yirik bozorlarga eksport qilinmoqda.

O‘zbekiston hukumati tomonidan xorijiy investorlar uchun qulay ishbilarmonlik muhiti yaratish, soliq va bojxona imtiyozlari berish orqali kimyo sanoatiga investitsiyalar oqimini kuchaytirishga erishilmoqda. Misol uchun, “Navoiyazot” korxonasiga yapon, xitoy va rossiyalik investorlar jalb qilinib, yangi zavodlar qurildi.

Mamlakatda ilmiy-tadqiqot ishlari ham ushbu sohani rivojlantirishda muhim o‘rin tutmoqda. Kimyo texnologiyalari institutlari, texnoparklar va innovatsion markazlar ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini ta‘minlab, yangi turdagi mahsulotlar ustida ishlamoqda.

O‘zbekiston kimyo sanoatining rivojlanishida barqarorlik va ekologik xavfsizlik masalalari ham dolzarb hisoblanadi. Yangi korxonalar va ishlab chiqarish liniyalari qurilishida atrof-muhitga ta‘sirni kamaytirish, chiqindilarni qayta ishlash va zararli moddalarning tabiiy muhitga chiqarilishini nazorat qilish bo‘yicha xalqaro standartlar asosida ish olib borilmoqda. Bu esa sanoatning ekologik barqarorligini ta‘minlash bilan birga, xalqaro bozorlarda raqobatbardosh bo‘lishiga ham xizmat qilmoqda.

So‘nggi yillarda kimyo sanoatida fan va ta‘lim integratsiyasi kuchayib, oliy o‘quv yurtlari bilan ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasida hamkorlik yo‘lga qo‘yilmoqda. Bu esa yosh mutaxassislarning amaliy ko‘nikmalarini oshirish, yangi innovatsion g‘oyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish imkonini beradi. Toshkent kimyo-texnologiya instituti, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti kabi muassasalar ushbu yo‘nalishda muhim rol o‘ynamoqda.

O‘zbekistonning kimyo sanoatidagi muhim yo‘nalishlaridan biri – biokimyo va farmatsevtika sohalarini rivojlantirishdir. Dori-darmon, vitaminlar, gigiyena vositalari ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Bu esa aholining ichki ehtiyojlarini ta‘minlash bilan birga, eksport uchun ham katta imkoniyat yaratmoqda.

“Yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish orqali ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga alohida e‘tibor berilmoqda. Organik o‘g‘itlar, biologik faol moddalar va zararli moddalarni kamaytiruvchi komponentlar ishlab chiqarilishi mamlakatning agrar siyosati va ekologik barqarorligiga xizmat qilmoqda.

O‘zbekistonda kimyo sanoati ko‘p tarmoqli va strategik yo‘nalishlarga ega bo‘lib, nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki ilm-fan, ekologiya va xalq salomatligi bilan bevosita bog‘liq soha sifatida rivojlanmoqda.

Xulosa.

O‘zbekistonda kimyo sanoati milliy iqtisodiyotning strategik tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatda mavjud tabiiy resurslar, sanoat infratuzilmasi va davlat tomonidan yaratilgan qulay investitsiya muhiti sohaning izchil rivojlanishiga zamin yaratmoqda. “Navoiyazot”, “Farg‘onaazot”, “Sho‘rtan gaz-kimyo majmuasi” kabi yirik korxonalarning faoliyati nafaqat ichki bozor ehtiyojlarini qondirish, balki xalqaro bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar yetkazib berishda ham muhim rol o‘ynaydi.

So‘nggi yillarda amalga oshirilgan modernizatsiya, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, ekologik xavfsizlikni ta‘minlash va ilm-fan bilan ishlab chiqarish integratsiyasi orqali O‘zbekiston kimyo sanoati yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu esa nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, eksport hajmini oshirish va xalq farovonligini ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

Kelgusida ham ushbu sohada olib boriladigan islohotlar va ilmiy yondashuvlar O‘zbekistonni mintaqadagi yetakchi kimyo sanoati markazlaridan biriga aylantirishi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Umumiy kimyo Abduraxmanova U.K.Yettiboyeva L.,A, Xudoyorov X.M, Kasimov Sh. I, Guliston -2002
- 2.Q.M. Ahmerov ,S.M.Turobjonov, S.Y.Saparov,Umumiy va anorganik kimyodan laboratoriya mashg‘uloti Toshkent"ozbekiston" 2018
- 3.Internet ma'lumotlaridan foydalanildi.
- 4.W.W.W ziyo.uz